

предприятий зернопродуктового подкомплекса АПК [Текст] : автореф. дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / С. В. Генералова. – Саратов, 2007. – 38 с.

8. Отенко, И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия [Текст] : монография / И. П. Отенко. – Х. : ХНЭУ, 2004. – 216 с.

9. Ковалев, А. И. Анализ финансового состояния предприятия [Текст] / А. И. Ковалев, В. П. Привалов. – изд. 3-е, испр., доп. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1999. – 216 с.

10. Экономическая стратегия фирмы [Текст] : учеб. пособ. / под ред. А. П. Градова. – СПб. : Спец.-Лит., 2000. – 589 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© С.М. Шинкар, Л.І. Безгінова, 2011.

УДК 334.012.64:658.15

А.С. Кліщ, асп.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО СТАНУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Систематизовано основні підходи до визначення фінансового стану малих підприємств, виокремлено основні напрями проведення оцінки фінансового стану малих підприємств, досліджено особливості фінансового стану малих підприємств у торгівлі.

Систематизированы основные подходы к определению финансового состояния малых предприятий, выделены основные направления проведения оценки финансового состояния малых предприятий, исследованы особенности финансового состояния малых предприятий в торговле.

The basic approaches to the determination of the financial state of small enterprises was systematized, basic directions of the financial state realization of small enterprises were distinguished, the features of financial state of small enterprises in trade were investigated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для підприємств, які функціонують в умовах ринкової економіки, фінансовий стан є віддзеркаленням ефективності їх діяльності. Особливо важливо підтримувати належний рівень фінансового стану підприємствам тих галузей, що відіграють значну роль в економічному житті країни. Підприємства торгівлі забезпечують насичення споживчого ринку необхідними товарами, шляхом доведення їх від виробника до споживача. При цьому на малі підприємства в торгівлі припадає більше 95% від загальної кількості підприємств торгівлі. Підкреслюючи вагомість малого бізнесу в торгівлі, слід зазначити, що

серед усіх видів економічної діяльності суб'єктів малого підприємництва за період 2007-2009 рр. в Україні у торгівлі працювало більше 51% зайнятих працівників, частка обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за вказаний період серед усіх видів економічної діяльності складала більш ніж 62%. Такі дані переконують, що від ефективності діяльності малих підприємств торгівлі істотно залежать добробут значної кількості працівників, розмір різних фіскальних відрахувань та результативність діяльності галузі у цілому. Тому запорукою вдалого виконання названих завдань є підтримання достатнього рівня фінансового стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати проведеного аналізу останніх досліджень стосовно визначення фінансового стану підприємств свідчать, що вони спрямовані на дослідження загальних підходів. Серед останніх досліджень і публікацій варто відзначити Т.В. Обушак [8], О. Ребець [10], Р.В. Руду [11]. Проте поза увагою дослідників залишаються галузеві особливості фінансового стану малих підприємств, зокрема у торгівлі. Отже, більш глибокого вивчення потребують питання та проблеми оцінки фінансового стану малих підприємств торгівлі.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є виявлення сучасного фінансового стану малих підприємств в торгівлі. Для досягнення зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання: систематизовано основні підходи до визначення фінансового стану малих підприємств, виокремлено основні напрями проведення фінансового стану малих підприємств, досліджено особливості фінансового стану малих підприємств у торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз економічної літератури свідчить про наявність різноманітних тлумачень сутності фінансового стану та визначень фінансової стійкості, фінансового положення підприємства, про відсутність єдиної думки щодо групування та способу обчислення показників оцінки фінансового стану. Результати дослідження сутності фінансового стану та проаналізувавши різні точки зору щодо його визначення, можна виокремити такі основні підходи до його трактування:

– фінансовий стан як міра забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами й ступінь раціональності їх розміщення (А.Г. Загородній [5], М.Я. Коробов [6], Н.А. Русак [12]);

– фінансовий стан як поняття, що характеризується різними складовими елементами (ліквідність, фінансова стійкість, платоспроможність, ділова активність, рентабельність, кредитоспроможність тощо) (Т.А. Обушак [8], О.А. Островська [9], М.Г. Чумаченко [3]);

– фінансовий стан як результат фінансово-господарської діяльності підприємства (Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [7], С.Я. Салига [13], О. Ребець [10], Р.В. Руда [11])

Принципових відмінностей у трактуванні фінансового стану малих підприємств, на наш погляд, не має. Єдиною особливістю є лише їх обмежені обсяги діяльності (обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) не перевищує сімдесяти мільйонів гривень), що відбивається на обсязі потреби залучення фінансування діяльності.

Отже, під фінансовим станом малого підприємства слід мати на увазі комплексне поняття, яке у певний період часу визначає реальну та потенційну можливість забезпечуватися відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.

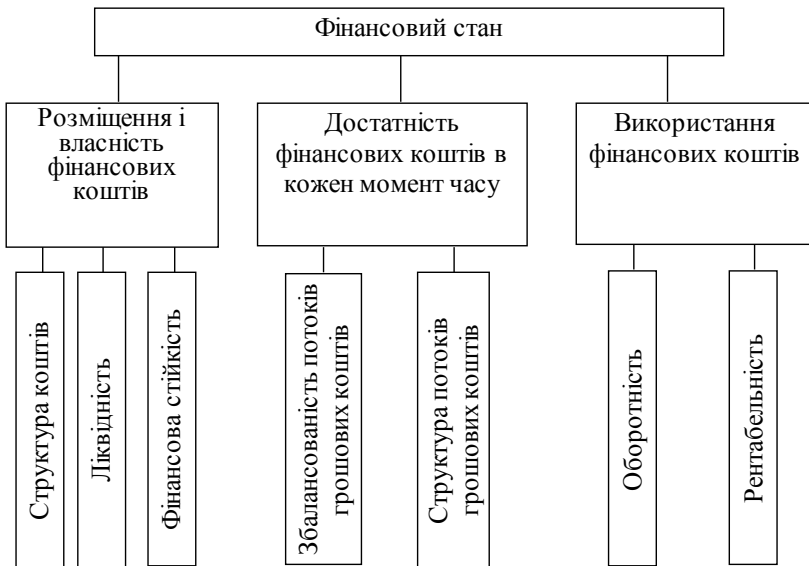

Рисунок 1 – Зміст поняття «фінансовий стан»

Для досягнення певної однозначності оцінки фінансового стану підприємства І.А. Жулега пропонує використовувати як основу зміст поняття «фінансовий стан». Відповідно до цього виділяється три напрями аналізу фінансового стану [4] (рис. 1):

– розміщення і власність фінансових коштів;

- достатність фінансових коштів у кожен момент часу;
- використання фінансових коштів.

Розміщення і власність фінансових коштів, у свою чергу, можна аналізувати за трьома напрямками у разі спільного використання даних як активу, так і пасиву: аналіз структури засобів, оцінка ліквідності та фінансової стійкості.

Достатність фінансових коштів у кожен момент часу (платоспроможність) можна аналізувати за двома напрямками: аналіз структури потоків грошових коштів та аналіз потоків грошових коштів у взаємозв'язку з фінансовими коштами.

Використання фінансових коштів пропонується оцінювати за допомогою показників оборотності (у розрахунках бере участь показник виручки від реалізації) і рентабельності (у розрахунках беруть участь показники прибутку).

Грунтуючись на позиціях, які було розглянуто вище, нами було досліджено фінансовий стан малих підприємств України основним видом економічної діяльності яких є торгівля. Інформаційну базу дослідження склали статистичні дані зведеного балансу та фінансових результатів діяльності малих підприємств торгівлі за 2007-2009 рр. [1-2].

Таблиця 1 – Показники ліквідності підприємств торгівлі

Показник	Торгівля			У тому числі								
				торгівля авто-мобілями та мотоциклами			оптова торгівля			роздрібна торгівля		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Коефіцієнт покриття	1,10	1,06	1,04	1,21	1,02	0,97	1,10	1,07	1,04	1,10	1,05	1,08
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,91	0,88	0,88	0,91	0,71	0,74	0,93	0,90	0,90	0,58	0,58	0,65
Коефіцієнт абсолютно ліквідності	0,20	0,15	0,15	0,09	0,09	0,06	0,21	0,16	0,15	0,13	0,13	0,19
Чистий оборотний	14445,8	12324	9293,8	1277,1	190,8	-394,4	1277,1	190,8	-394,4	452	319,9	695,8

капітал (млн грн)													
----------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Загалом фінансовий стан малих підприємств безпосередньо визначається загальним станом економіки України. Фінансова криза, що почалася в Україні у другому півріччі 2008 року безпосередньо негативно позначилася на результатах діяльності малих підприємств у торгівлі, що засвідчило погіршення майже усіх показників оцінки фінансового стану.

Значення показників ліквідності скоротилися у цілому по малих підприємствах торгівлі та у розрізі підвидів, за виключенням малих підприємств роздрібною торгівлі у 2009 р, де спостерігалось їх зростання (табл. 1). Загалом ця ситуація була викликана переважно скороченням обсягу надходжень коштів на малі підприємства торгівлі у 2008 році, що негативно позначилося на найбільш ліквідних елементах оборотних активів, які займають лівову частку в структурі активів підприємств торгівлі.

Таблиця 2 – Показники фінансової стійкості підприємств торгівлі

Показник	Торгівля			У тому числі								
				торгівля авто- мобілями та мотоциклами			оптова торгівля			роздрібна торгівля		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Коефіцієнт автономії	0,24	0,18	0,16	0,28	0,16	0,12	0,23	0,18	0,16	0,34	0,32	0,27
Коефіцієнт фінансування	3,19	4,53	5,28	2,56	5,43	7,47	3,32	4,71	5,41	1,94	2,11	2,69
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	0,09	0,06	0,04	0,17	0,02	-0,03	0,09	0,06	0,04	0,09	0,05	0,08
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,29	0,25	0,18	0,43	0,07	-0,19	0,29	0,28	0,20	0,15	0,08	0,17
Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості	0;0;1	0;0;0	0;0;0	0;0;1	0;0;0	0;0;0	0;0;1	0;0;1	0;0;0	0;0;0	0;0;0	0;0;0

Результати розрахунків показників фінансової стійкості також засвідчили негативні тенденції (табл. 2). Так, коефіцієнт автономії за досліджуваній період скоротився у цілому та за всіма підвидами торгівлі, що свідчить про збільшення ваги позикових коштів на малих підприємствах торгівлі. Такий стан справ підтверджує коефіцієнт фінансування, значення якого збільшилося на усіх малих підприємствах торгівлі. Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами знижувався, окрім малих підприємств роздрібно торгівлі, де він у 2009 р. зріс. Найгірший стан за цим показником спостерігався на малих підприємствах, що здійснюють торгівлю автомобілями та мотоциклами, де цей показник набув від'ємного значення. Ті ж тенденції спостерігалися й у випадку з коефіцієнтом маневреності власного капіталу, що є негативним у діяльності малих підприємств торгівлі. Результати розрахунку трикомпонентного показника фінансової стійкості засвідчили, що на малих підприємствах роздрібно торгівлі у цілому за досліджуваній період спостерігався кризовий фінансовий стан, а на інших підприємствах торгівлі у 2007 р. зафіксований нестійкий фінансовий стан, який з початком фінансової кризи у 2008 р. перейшов до кризового.

Таблиця 3 – Показники ділової активності підприємств торгівлі

Показник	Торгівля			У тому числі								
				торгівля авто- мобілями та мотоциклами			оптова торгівля			роздрібна торгівля		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,78	1,50	1,15	2,70	1,88	1,52	1,68	1,43	1,08	3,21	2,71	2,30
Коефіцієнт загальної оборотності активів	1,30	1,12	0,87	1,88	1,37	1,08	1,25	1,09	0,82	1,88	1,50	1,38
Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів	10,35	8,52	7,43	10,89	6,28	6,48	10,69	9,07	7,73	6,81	6,01	5,70
Коефіцієнт оборотності дебіторської	2,90	2,31	1,71	4,17	3,18	2,28	2,71	2,15	1,58	8,90	7,14	5,99

заборгованості												
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,22	1,83	1,33	4,06	2,47	1,83	2,08	1,73	1,25	4,00	3,24	2,77
Середній строк обігу дебіторської заборгованості	124	156	210	86	113	158	133	167	228	40	50	60

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Середній строк обороту матеріальних оборотних коштів	35	42	48	33	57	56	34	40	47	53	60	63
Тривалість обігу кредиторської заборгованості	162	197	270	89	145	197	173	208	289	90	111	130

Значення показників ділової активності також свідчать про негативні тенденції у галузі на малих підприємствах (табл. 3): показники оборотності протягом досліджуваного періоду скорочувалися, а показники тривалості обороту відповідно зростали, що безпосередньо пов'язано із впливом фінансової кризи, яка суттєво позначилася на розмірах доходів від реалізації товарів і послуг малих підприємств та вчасності розрахунків із контрагентами.

Таблиця 4 – Показники рентабельності підприємств торгівлі

Показник	Торгівля			У тому числі								
				торгівля авто-мобілями та мотоциклами			оптова торгівля			роздрібна торгівля		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Рентабельність діяльності	0,5	-3,7	-2,9	0,7	-3,0	-4,5	0,6	-3,8	-2,8	-0,7	-2,2	-2,9
Рентабельність активів	0,7	-4,1	-2,5	1,3	-4,1	-4,8	0,7	-4,2	-2,3	-1,3	-3,4	-3,9
Рентабельність	2,8	-22,9	-15,8	4,6	-26,5	-40,8	3,11	-23,8	-14,7	-3,8	-10,5	-14,6

власного капіталу												
-------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Збиткова діяльність малих підприємств торгівлі протягом досліджуваного періоду відбулася на від'ємних значеннях усіх показників рентабельності (табл. 4), що свідчить про неефективність господарської діяльності малих підприємств у торгівлі та закономірно відображає вплив усіх негативних процесів, які було розглянуто вище.

Висновки. Отже, як засвідчили результати нашого дослідження, фінансовий стан малих підприємств торгівлі у 2007-2009 рр. є незадовільним, який суттєво знизився через вплив фінансової кризи. Це вимагає від керівництва малих підприємств розробки та впровадження дієвих заходів із покращення фінансового стану у період стабілізації економіки України.

Список літератури

1. Діяльність малих підприємств 2008 [Текст] : стат. зб. / за ред. І. М. Жук ; Держкомстат України. – К. : Держаналітінформ, 2009. – 167 с.
2. Діяльність суб'єктів малого підприємництва 2009 [Текст] : стат. зб. / за ред. І. М. Жук ; Держкомстат України. – К. : Держаналітінформ, 2010. – 185 с.
3. Економічний аналіз [Текст] : навч. посібник / М. Г. Чумаченко (ред.), [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 555 с.
4. Жулега, І. А. Методологія аналізу фінансового стану підприємства [Текст] : монографія / І. А. Жулега. – СПб. : ГУАП, 2006. – 235 с.
5. Завгородній, А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та доп. – К. : Знання, 2002. – 566 с.
6. Коробов, М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств [Текст] / М. Я. Коробов. – 3-тє вид. – К. : Знання, 2002. – 294 с.
7. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0214-98>>.
8. Обушак, Т. А. Сутність фінансового стану підприємства [Текст] / Т. А. Обушак // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 92–98.
9. Островська, О. А. Фінансовий стан та фінансова стійкість підприємств: теоретичні аспекти визначення їх суті [Текст] / О. А. Островська // Стратегія економічного розвитку України. – 2002. – № 4. – С. 182–187.
10. Ребець, О. Деякі аспекти аналізу фінансового стану підприємства [Текст] / О. Ребець // Вісник Львівського національного аграрного університету : зб. наук. праць. – Львів : ЛНАУ, 2009. – № 16 (2). – С. 183–186.
11. Руда, Р. В. Оцінка фінансового стану підприємства: сутність та необхідність [Текст] / Р. В. Руда // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 1 (9). – С. 61–65.

12. Русак, Н. А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования [Текст] / Н. А. Русак, В. А. Русак. – М. : Перспектива, 2005. – 561 с.
13. Салига, С. Я. Финансовый анализ [Текст] : навч. посіб. / С. Я. Салига, Н. В. Даций. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 210 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.
© А.С. Кліц, 2011.